

PROGRAMY PUBLIKOWANIA OTWARTEGO WIRTUALNEJ BIBLIOTEKI NAUKI

Ewa Adaszyńska

Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego

Programy publikowania otwartego zakładają dofinansowanie lub bezpłatne publikowanie artykułów w wybranych czasopismach prestiżowych wydawnictw naukowych, na zasadach open access. Artykuły te podlegają tym samym kryteriom oceny jak teksty naukowe, a więc muszą być recenzowane i akceptowane tak jak tradycyjne modele publikacji. Programy publikowania otwartego są formą wsparcia dla środowiska naukowego, a do najczęściej wykorzystywanych należą te działające w ramach Wirtualnej Biblioteki Nauki.

Jest jedenaście [programów publikowania otwartego w ramach licencji Wirtualnej Biblioteki Nauki](#) - to programy Springer (2019-2021), Elsevier (2019-2021), Science Advances (2019-2021), ACS (2020-2022), CUP (2020), UOP (2020), a także programy Emerald (2020), IEEE (2020), IOP (2020), LWW (2020) oraz Scoap3 (2020-2022). Programy

te przeznaczone są dla autorów korespondencyjnych afiliowanych w instytucjach uczestniczących w konsorcjach; dla UZ są to programy licencji Springer, Elsevier, Science Advances, ACS, CUP oraz UOP.

Programy publikowania otwartego działają dzięki finansowemu wsparciu MNiSW. Koszt wydania lub dofinansowania artykułów w wybranych czasopismach poszczególnych wydawców przewidziany jest z krajowej opłaty licencyjnej, a oferta skierowana jest do naukowców z instytucji, które są w konsorcjum. W zależności od projektu jest to finansowanie całościowe lub finansowanie z określoną zniżką dla wybranych artykułów publikowanych na koszt instytucji lub autora. Każdy z programów ma wydzieloną listę czasopism (hybrydowych i gold open access) objętych finansowaniem.

„Złota droga otwartego dostępu” (ang. *gold open access*) oznacza otwarty dostęp do publikacji zaraz po jej opublikowaniu na stronie wydawnictwa lub na innej platformie będącej własnością wydawcy. Jeśli publiczne udostępnienie występuje z pewnym opóźnieniem po opublikowaniu, to mówimy wtedy o „opóźnionym otwartym dostępie” (ang. *delayed OA*).

Fot. Mamert Janion

„Złoty dostęp” to otwarty model publikowania i dystrybucji treści, oparty na jednolitej i w pełni otwartej polityce wydawniczej. Artykuły udostępniane są bezpłatnie na otwartych licencjach lub zgodnie z przepisami prawa autorskiego. Czasopisma nie pobierają opłat od czytelników, a źródłem ich finansowania są dotacje ze środków publicznych, (programów publikowania otwartego, grantów, dotacji) lub opłaty za publikację wniesione przez autorów, tzw. APC.

Article Processing Charge (APC) to opłata za publikację artykułu w otwartym dostępie wniesiona przez autora na pokrycie kosztów redakcyjnych. W opłacie tej mieszczą się też koszty przygotowania i udostępniania artykułu w Internecie, m.in. techniczne i redakcyjne opracowanie tekstu czy utrzymanie serwera. APC opłacana jest zwykle z programów, grantów lub środków instytucji wspierających autora, jej wysokość jest zróżnicowana i zależy od wydawnictwa, może wynosić od 1 do 5 tys. \$ lub €.

Część wydawców stosuje model hybrydowy otwierając tylko te artykuły, które zostały opłacone przez autorów, fundatorów lub organizacje wspierające, robi to m.in. Springer, Nature, Elsevier. Jest to rodzaj podwójnego finansowania, ponieważ opłacane są otwarte artykuły w czasopismach subskrypcyjnych, a więc o płatnym dostępie.

Wiele czasopism nie pobiera od autorów żadnych opłat zdobywając środki na finansowanie pisma z dotacji publicznych, jak większość wydawnictw akademickich i instytucji badawczych, np. z programu „Wsparcie dla czasopism naukowych” (ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym, art. 401.1.2.3.), z grantów projektów naukowych lub też programów publikowania otwartego Wirtualnej Biblioteki Nauki, takich jak m.in. Elsevier i Springer, a od połowy 2020 r. także Science Advances, ACS, CUP i UOP.

Programy publikowania otwartego w ramach licencji Wirtualnej Biblioteki Nauki

[Program publikowania otwartego Elsevier 2019-2021](#)

Program wsparcia MNiSW dla autorów publikujących w wolnym dostępie w wybranych czasopismach wydawnictwa Elsevier. Koszt wydania artykułów ponoszony jest z krajowej opłaty licencyjnej, a autor korespondencyjny musi być afiliowany w instytucji zgłoszonej do licencji; taką umowę podpisał też Uniwersytet Zielonogórski.

Program publikowania otwartego Elsevier działa w wariantach A i B obejmują [1779 czasopism hybrydowych oraz gold open access](#) objętych dofinansowaniem.

Program A obejmuje publikację określonej liczby artykułów finansowanych w całości z krajowej opłaty licencyjnej (puli 500 artykułów w 2019 r., 1000 w 2020 r. i 1500 w 2021 r.). Ponieważ wyczerpana jest pula artykułów z 2019 i 2020 r. program wznowiony zostanie w 2021 r. Pokryje koszty publikacji 1500 artykułów zgłaszanych do programu w 2021 r. po recenzjach i przyjęciu przez redakcję wybranego czasopisma.

Program B pozwala na publikację nieograniczonej liczby artykułów na koszt autora lub instytucji, w której afiliowa-

ny jest autor korespondencyjny, z wykorzystaniem zniżki w stosunku do [cennika standardowego](#). Zniżka przysługująca w programie B zależy od roku, w którym artykuł został wysłany do publikacji i wynosi: 30 proc. dla artykułów wysłanych w 2019 r., 20 proc. dla artykułów wysłanych w 2020 r. i 10 proc. dla artykułów wysłanych w 2021 r. Do programu mogą być zgłaszane artykuły po recenzjach i po przyjęciu do publikacji. Program B został uruchomiony w czerwcu 2020 r. po wyczerpaniu programu A na ten rok i będzie kontynuowany w 2021 dla artykułów wysłanych do publikacji w 2019 lub 2020 r. Artykuły wysłane do publikacji w 2021 r. mogą być zgłaszane do programu A, a po jego wyczerpaniu do programu B.

Program B obejmuje tylko te instytucje, które założyły konto administracyjne w systemie Elsevier Open Access Platform (EOAP), będzie to również warunkiem udziału instytucji w programie A w 2021 r. Lokalnego administratora ma UZ.

Autor korespondencyjny, którego artykuł został zaakceptowany do publikacji po wcześniejszym zrecenzowaniu, otrzymuje od Elsevier link do formularza *Rights and Access*. Formularz służy do wyboru publikacji w modelu subskrypcyjnym (hybrydowym) lub otwartym (gold open access) oraz umożliwia skorzystanie z programu.

[Program publikowania otwartego Springer](#)

Program wsparcia MNiSW dla autorów publikujących w wolnym dostępie w wybranych czasopismach wydawnictwa Springer, przeznaczony jest dla naukowców z polskich instytucji akademickich zgłoszonych do licencji krajowej Springer, do której należy UZ.

W latach 2010-2018 program działał pod nazwą Springer Open Choice i był finansowany jako dodatek do krajowej licencji akademickiej Springer. Od 2019 r. działa jako licencja krajowa w tzw. wersji Compact. W tym wariantcie większa część opłaty licencyjnej przeznaczona jest na otwarte publikowanie określonej liczby artykułów rocznie, mniejsza na krajowy dostęp do artykułów subskrypcyjnych. Zgodnie z **Planem S** jest to dążenie do całkowitej transformacji czasopism hybrydowych do modelu otwartego.

Program ten obejmuje [1983 czasopisma hybrydowe Springer](#).

Ubiegający się o sfinansowanie publikacji autor korespondencyjny, po otrzymaniu z wydawnictwa informacji o przyjęciu artykułu do publikacji, wypełnia przestany formularz internetowy MyPublication, pobrany tylko z numerów IP instytucji korzystającej z licencji.

Program obsługuje ICM, ale od 2021 r. weryfikacja będzie prowadzona przez lokalnych administratorów programu za pomocą kont w systemie Article Approval Service (AAS).

[Program publikowania otwartego Science Advances 2019-2021](#)

Program wsparcia MNiSW dla publikowania otwartego w czasopiśmie *Science Advances* w ramach krajowej opłaty licencyjnej za dostęp do czasopisma Science. Finansowanie przysługuje autorom korespondencyjnym afiliowanym w polskich instytucjach objętych licencją (korzysta-

z niej Uniwersytet Zielonogórski). Program przewiduje publikację maksymalnie 10 artykułów z Polski w każdym roku. Afiliację autorów artykułów przyjętych do opublikowania identyfikuje wydawnictwo.

[Program publikowania otwartego ACS](#)

Program wsparcia MNiSW dla autorów publikujących w wolnym dostępie w czasopismach American Chemical Society z kolekcji ACS Web Editions. Koszt wydania artykułów ponoszony jest z krajowej opłaty licencyjnej, a autor korespondencyjny musi być afiliowany w instytucji zgłoszonej do licencji; Uniwersytet Zielonogórski jest w tej grupie. Program działa od lipca 2020 r. i pozwala na darmową publikację wybranych 300 artykułów w każdym roku trwania projektu w latach 2020-2022. Artykuły będą włączane do programu w kolejności przyjęcia do publikacji. Obsługą programu zajmuje się ICM (wbn@icm.edu.pl).

Autorzy korzystający z programu mogą uzyskać pomoc na każdym etapie publikacji w czasopismach ACS pod adresem support@services.acs.org.

[Program publikowania otwartego CUP 2020](#)

Program wsparcia MNiSW dla naukowców publikujących w wolnym dostępie w wybranych czasopismach wydawnictwa CUP (Cambridge University Press) afiliowanych w instytucjach uczestniczących w konsorcjum, do którego należy też Uniwersytet Zielonogórski. Program obejmuje 361 otwartych lub hybrydowych czasopism wydawnictwa Cambridge, ale autorzy z danej instytucji uprawnieni są do bezpłatnego publikowania w czasopismach z kolekcji, którą subskrybuje instytucja; dla UZ jest to kolekcja HSS (zob. [spis czasopism w kolekcjach z informacją o dostępności w programie](#)). Program pozwala na wybór nieograniczonej liczby artykułów przyjętych do publikacji w 2020 r., bez opłat dla autorów (artykuły opublikowane w modelu subskrypcyjnym od 2020 r. mogą być na życzenie autora przekształcone do modelu otwartego, tzw. "retroaktywacja"; w tym celu należy skontaktować się z koordynatorem programu).

Autor, który chce opublikować artykuł, powinien podać swój Orcid, wybrać jeden z formularzy „Open Access Articles”, w zależności od tego, do kogo należą prawa autorskie - autora czy pracodawcy oraz wybrać wersję licencji Creative Commons (zob. [„Step-by-step guide to publishing Open Access in Cambridge Journals”](#)). Koordynatorem programu jest firma ABE-IPS, osobą kontaktową ds. publikowania: Piotr Antczak piotr.antczak@abe.pl.

[Program publikowania otwartego OUP 2020](#)

Program jest przeznaczony dla autorów korespondencyjnych afiliowanych w instytucjach uczestniczących w konsorcjum OUP (Cambridge University Press), które zgłosiły się do programu publikowania; dotyczy to również Uniwersytetu Zielonogórskiego. Program działa od września 2020 r. i obejmuje [327 czasopism hybrydowych OUP](#). Program pozwala na publikację 204 artykułów bez opłat dla autorów, przyjętych do publikacji w 2020 r. według kolejności zgłoszeń. Autor artykułu, który zostanie zaakceptowany do

publikacji wypełnia formularz on-line według wskazówek na [stronie wydawcy](#). Koordynatorem programem publikowania jest przedstawiciel wydawcy, firma ABE-IPS, osobą kontaktową ds. publikowania jest Paweł Gielmuda pawel.gielmuda@abe.pl <https://wbn.icm.edu.pl/publikowanie-otwarte/#scoap3>

[Sponsoring Consortium for Open Access Publishing in Particle Physics \(SCOAP3\)](#)

Program finansowego wsparcia dla autorów publikujących w wolnym dostępie artykuły z zakresu fizyki cząstek w wybranych wydawnictwach naukowych (APS /American Physical Society/ - 3 czasopisma, Springer - 2 czasopisma, Elsevier - 2 czasopisma oraz po 1 czasopiśmie IOP, OUP oraz Uniwersytetu Jagiellońskiego - finansowane ze środków SCOAP3). Mogą w nich publikować naukowcy z krajów uczestniczących w konsorcjum i nie ponoszą za to żadnych opłat. W przygotowaniu SCOAP3 uczestniczyły polskie grupy badawcze tworzące krajowe konsorcjum „Polska Fizyka Cząstek”, którego koordynatorem jest IFJ PAN.

W ramach licencji Wirtualnej Biblioteki Nauki działają także programy publikowania otwartego Emerald (2020), IEEE (2020-2022), IOP (2020), LWJ (2020), ale w tych konsorcjach nie uczestniczy Uniwersytet Zielonogórski.

Literatura:

„[Otwarta nauka: prawo autorskie i wolne licencje](#)” aut. E. Majdecka, K. Strychacz, Warszawa, 2018.

„[Wolne licencje w nauce. Instrukcja](#)”, oprac. zb. w ramach booksprintu Biblioteki Otwartej Nauki, 2013.

P. Suber, „[Otwarty dostęp](#)”, Warszawa, 2014.

Źródła:

[Programy publikowania otwartego w ramach licencji Wirtualnej Biblioteki Nauki](#) https://wbn.icm.edu.pl/publikowanie-otwarte/#elsevier_oa

[Program publikowania otwartego Elsevier](#) https://wbn.icm.edu.pl/publikowanie-otwarte/#elsevier_oa

[Program publikowania otwartego Springer](#) https://wbn.icm.edu.pl/publikowanie-otwarte/#springer_oa

Program publikowania [Science Advances](#) https://wbn.icm.edu.pl/publikowanie-otwarte/#science_oa

[Program publikowania otwartego ACS](#) https://wbn.icm.edu.pl/publikowanie-otwarte/#acs_oa

[Program publikowania otwartego CUP](#) https://wbn.icm.edu.pl/publikowanie-otwarte/#cup_oa

[Program publikowania otwartego OUP](#) https://wbn.icm.edu.pl/publikowanie-otwarte/#oup_oa

[Sponsoring Consortium for Open Access Publishing in Particle Physics \(SCOAP3\)](#) <https://wbn.icm.edu.pl/publikowanie-otwarte/#scoap3>

[Plan S](https://www.coalition-s.org/) <https://www.coalition-s.org/>